

Doctorow viatja a l'interior de la ment humana

Eduardo Lago / El País

Considerat un dels escriptors nord-americans més importants de l'últim mig segle, la trajectòria d'E. L. Doctorow (Bronx, Nova York, 1931) és exemplar. En la seva vasta producció hi ha zones enlluernadores, però poc transitades, com els contes o els assajos. Com a novel·lista és autor d'una dotzena de títols que sorprenen pel manteniment de la seva qualitat, amb novel·les com *El libro de Daniel* (1971), *Ragtime* (1975), *Billy Bathgate* (1989), *El arca de agua* (1994), *La ciudad de Dios* (2000) i *La gran marcha* (2005). En la seva obra narrativa Doctorow desarticula amb infinita gràcia, eficàcia i lucidesa episodis clau de la història del seu país, i els reconfigura mitjançant el poder nu de la imaginació. Entabanadors, somiadors, joves esclaves, quincallaires, científics bojós, emigrants, captaires i milionaris, delinqüents i espies, poetes i músics de jazz, nens que descobreixen el terror i, alhora, el costat miraculós de la vida a la Nova York de la Gran Depressió, tots ells éssers de ficció, conviuen còmodament en les seves novel·les amb figures històriques com el general i escriptor William T. Sherman, el banquer J. P. Morgan, el gàngster Arthur Dutch Schultz, l'il·lusionista Harry Houdini, l'anarquista Emma Goldman, el matrimoni constituït per Julius i Ethel Rosenberg –jueus comunistes condemnats per espionatge–, o els germans Homer i Langley Collyer –van morir a la mansió que tenien a Harlem, aixafats pel pes de milers de tones de diaris que havien anat acumulant durant dècades–. El miracle consisteix que els uns i els altres tenen el mateix grau de realitat per al lector.

A *El cervell de l'Andrew*, Doctorow ha donat forma a una narració elegant i intimista, una miniatura en què es planteja l'enigma de la consciència, el coneixement, la percepció, i s'aborda l'estructura profunda del desig i els sentiments, una cosa una miqueta allunyada dels grans frisos històrics als quals té acostumats els lectors. “No hi veig tanta distància”, afirma l'escriptor a la biblioteca de casa seva a Manhattan, inundada per la llum d'un capvespre esplèndid. “Les metàfores són petites, però l'abast del llibre és molt gran. El cervell del protagonista ens trasllada a una infinitat de llocs i moments. S'evoca una gran quantitat de successos i a més s'explica una història d'amor”. En la que alguns es demanen si serà l'última novel·la de Doctorow, hi ha moments de gran intensitat, evocats amb un llenguatge límpid i de gran bellesa, però també hi ha elements desconcertants, que l'escriptor no té inconvenient a intentar elucidar.

“Penso en termes d'imatges, que es manifesten al llibre en forma de llocs i episodis que no se sap si són reals o només existeixen a la ment de l'Andrew. Procuro no fer distincions en aquest sentit, de manera que sempre hi ha un element de dubte. L'escena que ha estat objecte de més crítiques és la que tanca el llibre. Té lloc a la Casa Blanca i alguns pensen que és una mena d'acudit, però no ho és en absolut. Té un sentit polític molt clar. La coincidència amb les dades que recull l'informe oficial sobre el que va passar a Washington l'11 de setembre de 2001 és absoluta. Des del punt de vista estètic, l'escena és totalment coherent. D'aquí uns anys ningú dirà que és un acudit. La veritat és que, de tots els llibres que he escrit, aquest és el que jutja més severament el lector”.

El llibre se sustenta sobre teories procedents de disciplines com la psicologia cognitiva i la neurociència. Què es proposava exactament aconseguir l'autor amb una narració així? “En realitat el meu llibre no fa més que recollir la vella disputa entre els cartesians, que postulen l'existència de l'ànima, i els qui neguen categòricament que hi hagi res fora del que és materialment tangible, per als quals l'ànima no és més que una ficció. Si la consciència humana, els sentiments, els pensaments, els desitjos, són funcions del cervell, una cosa física, corpòria, es pregunta Andrew, llavors com s'arriba a la consciència humana i a la vida subjectiva? L'Andrew reviu un debat etern, la diferència és que ho fa des dels postulats de la neurociència. Els termes són molt relliscosos, però per entendre'ns podem dir que fins i tot entre els neurocientífics hi ha els qui postulen l'existència d'una cosa que funciona fora dels paràmetres de la seva disciplina. Al llibre, aquest problema s'aborda des de la ficció”.

En el seu acostament a la ciència cognitiva, Doctorow assenyala que són els experts els qui obren la porta a la possibilitat del dubte. “L'Andrew recorda que a Suïssa hi ha gent que està construint un ordinador que emula el funcionament del cervell. A propòsit d'una possibilitat així m'interessa el que han dit gent com John Searle, filòsof, o Gerald Edelman, neuròleg que va guanyar el premi Nobel, conegut per les seves teories sobre la consciència. Edelman va parlar de la possibilitat de crear una computadora que emuli el cervell i tingui consciència. La hipòtesi és atterridora. En aquest cas, les creences per les quals ens guiem s'esfumarien per art d'encantament. L'ésser humà deixaria de ser una excepció. Que els ordinadors arribessin a tenir consciència seria el més revolucionari que es pot pensar respecte al que passa a la vida humana”.

Doctorow no és científic, ni pretén ser-ho. És novel·lista, i les seves úniques armes són les de la ficció, que sempre tindrà una relació complicada amb la veritat. “Recorro a la ficció quan alguna cosa m'interessa tant que es converteix en una obsessió, llavors escric sobre això i no hi ha lloc per res més al meu cap. El tema de la meua última novel·la és el més important que hi ha avui per a mi. Pel que fa al paper de la ficció: quina és la missió de l'artista en qualsevol època i lloc? Davant del repte del desconegut, respondre. Respondre. I a El cervell de l'Andrew crec que això és precisament el que he fet”.